

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ดินแดนภาคเหนือของไทยที่เรียกเชิงวัฒนธรรมว่า ล้านนาไทย เป็นดินแดนที่มีศิลปวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นที่น่าสนใจ โดยเฉพาะงานจักสานของทางภาคเหนือที่มีองค์ประกอบแวดล้อมที่ผลักดันให้มีการผลิตตามภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เครื่องจักสานจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการดำรงชีพและเป็นงานหัตถกรรมที่มีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งพบได้จากภาพจิตรกรรมฝาผนังตามวิหารวัดต่าง ๆ ในเมืองเชียงใหม่ ดังนั้นจากภาพฝาผนังจะพบว่าเครื่องจักสานมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน โดยเฉพาะชาวบ้านที่มีอาชีพเกษตรกรรม เพราะเครื่องจักสานเป็นเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านที่ทำจากวัสดุพื้นบ้าน ที่สามารถผลิตขึ้นใช้เอง เครื่องจักสานจึงเป็นสิ่งจำเป็นและยังคงใช้อย่างแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน (วิบูลย์ ลีสุวรรณ , 2539 หน้า 27-28)

ในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากการอาศัยบริษัทขนาดใหญ่และบริษัทข้ามชาติเป็นหลักในการเร่งการพัฒนาเศรษฐกิจ มากกว่าการสนับสนุนภาคธุรกิจภายในประเทศไทยเอง โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งเป็นภาคการผลิตส่วนใหญ่ของประเทศไทย และมีส่วนสำคัญอย่างมากในการรองรับแรงงาน อีกทั้งยังเป็นแหล่งสร้างรายได้แก่ประชาชนในประเทศมาโดยตลอด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543) ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น ทำให้ธุรกิจต่าง ๆ เกิดความล้มเหลวจนต้องปิดกิจการ และจากสาเหตุดังกล่าวทำให้เกิดการว่างงานขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจึงหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยการให้บริการทางการเงินและการให้บริการฝึกอบรมผู้ประกอบการและแรงงานในเรื่องต่างๆ เช่น การฝึกอบรมการใช้วัสดุคืบ การฝึกอบรมทักษะฝีมือและความชำนาญ การฝึกอบรมการบริหารธุรกิจ รวมทั้งการให้บริการเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารต่างๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ การทบทวนทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างเร่งด่วนจากหน่วยงานพัฒนาฯ กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่มียุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และคุณภาพชีวิต ได้มีเป้าหมายในการสร้างรากฐานการผลิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและโอกาสในการทำงาน โดยการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร

และอุตสาหกรรมชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมให้เป็นแหล่งรองรับการผลิตและนำไปสู่การเพิ่มรายได้และการมีงานทำของเกษตรกร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539)

หัตถกรรมเป็นการผลิตนอกการเกษตรที่มีความสำคัญ เนื่องจากสามารถรองรับแรงงานได้ถึง 5.24 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2543 หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28.59 ของแรงงานนอกภาคเกษตรทั้งหมด และการจ้างงานในสาขาหัตถกรรมเพิ่มขึ้นจากปีพ.ศ. 2541 ร้อยละ 14.46 แสดงให้เห็นว่าการผลิตสาขาดังกล่าวเป็นที่พึงของแรงงานได้อย่างดี นอกจากนี้สินค้าหัตถกรรมยังเป็นที่นิยมของชาวต่างประเทศและทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างมาก และการพัฒนาอุตสาหกรรม

หัตถกรรมในระดับชุมชนยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาชนบทซึ่งเน้นหนักในเรื่องของธุรกิจชุมชน เพื่อยกระดับรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน(ทรงศักดิ์ และคณะ, 2546)

งานจักสานกระจ่ำเป่าเป็นงานหัตถกรรมชนิดหนึ่งที่สามารถสืบสานศิลปะท้องถิ่นได้และสามารถเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเลือกศึกษาอาชีพจักสานของนายนิวัตร วารุณ ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีลักษณะการดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและทรัพยากรท้องถิ่นในการผลิตกระจ่ำจักสาน มาเป็นตัวแทนของวิสาหกิจในชุมชน โดยจะทำการศึกษาด้านการดำเนินงานต่างๆ ได้แก่ ด้านการจัดการองค์กร การผลิต การตลาด และการเงิน รวมถึงการศึกษาในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการดำเนินงานอีกด้วย และรวบรวมข้อมูลความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมธุรกิจจักสานระดับชุมชนให้มีความยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านการจัดการองค์กร การผลิต การตลาด และการเงิน
- 2) เพื่อหากลยุทธ์การพัฒนาและส่งเสริมธุรกิจจักสานระดับชุมชนให้มีความยั่งยืน

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้จะใช้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของนายนิวัตร วารุณ เป็นตัวแทนของวิสาหกิจในชุมชนตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1) ด้านพื้นที่ในการสำรวจข้อมูลจากกรณีศึกษาเพียง 1 ราย คือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของนายนิวัตร วารุณ ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ในลักษณะการศึกษาเชิงลึก

2) ด้านรายละเอียด ผู้ศึกษาทำการศึกษาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของนายนิวัตร วารุณ ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เกี่ยวกับลักษณะการดำเนินงานในด้านการจัดการองค์กร การผลิต การตลาด และการเงินของกลุ่มฯ ตลอดจนศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในด้านที่กล่าวมาข้างต้น

1.4 ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษารวบรวมหลักฐานการประกอบธุรกิจจักสานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1.4.1 ข้อมูลเบื้องต้นเป็นข้อมูลที่รวบรวมจากแหล่งข้อมูลโดยตรง ซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นแบ่งเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1.4.1.1 การสำรวจพื้นที่ศึกษา โดยสำรวจตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมาย เพื่อสังเกตข้อมูลทั่วไปของตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

1.4.1.2 มีการสอบถามวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของนายนิวัตร วารุณ ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่และผู้ชื้องานจักสาน โดยบุคคลที่รับการสัมภาษณ์ประกอบด้วย

วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของนายนิวัตร วารุณ ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ การสัมภาษณ์เป็นการสอบถามเกี่ยวกับ การประกอบอาชีพ แหล่งเงินทุน ความรู้ ทักษะ เครือข่ายการค้า ปัญหาและอุปสรรค

-ผู้ชื้องานจักสาน โดยการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความต้องการงานจักสานของตลาดในปัจจุบัน ระบบการจำหน่าย

1.4.2 ข้อมูลทุติยภูมิเป็นการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ ตำรา เอกสารต่างๆ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพจักสาน ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีดังนี้

- วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของนายนิวัตร วารุณ ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 ราย

- ผู้ชื้องานจักสาน ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่แบบขายส่งและขายปลีก

1.5 วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยที่ใช้ในการศึกษามี 2 วิธี คือ

1.5.1 การสังเกต

ผู้ศึกษาใช้กระบวนการสังเกต การจดบันทึก และบันทึกภาพเกี่ยวกับกระบวนการจักสาน ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตจะเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาพร้อมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

1.5.2 การสัมภาษณ์

ใช้แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง จำนวน 2 ชุดดังนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของนายนิวัตร วารุณ ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีประเด็นคำถามดังนี้ การประกอบอาชีพ แหล่งเงินทุน วัตถุประสงค์กระบวนการทำประเภทของงานจักสานและรายได้ ส่วนแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ผู้ชื้องานจักสาน ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีประเด็นคำถามดังนี้ ความคิดเห็นต่องานจักสานและตลาดของกลุ่มผู้บริโภค โดยผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ด้วยสัดส่วนต่างๆ ตามอัตราส่วนทางการเงิน

1.6 นิยามศัพท์

กิจการ หมายถึงผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

การจัดการองค์กร หมายถึงการจัดการด้านโครงสร้าง การดำเนินงาน และการจัดระเบียบการทำงานของกิจการ

การจัดการด้านการเงิน หมายถึงการจัดการด้านเงินทุน และต้นทุนการผลิตสินค้า

การจัดการด้านการตลาด หมายถึงการจัดการด้านส่วนประสมทางการตลาด

การจัดการด้านการผลิต หมายถึงการจัดการด้านการบริหารและการวางแผนการผลิต การจัดหาปัจจัยการผลิต และการกำจัดของเสียจากการผลิต

การวิเคราะห์จุดแข็ง และจุดอ่อน หมายถึงการวิเคราะห์ลักษณะเด่นและปัญหาของกลุ่มที่เกิดจากปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายในกลุ่มฯ

การวิเคราะห์โอกาส และอุปสรรค หมายถึงการวิเคราะห์ถึงโอกาสและอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกกลุ่มฯ

จักสาน หมายถึงการนำวัสดุไม้ไผ่ กระจูดและกก ที่เป็นเส้นมาถักด้วยมือทำให้เกิด ลวดลายและเกิดเป็นภาชนะเครื่องใช้

กลยุทธ์ หมายถึงวิธีการ หรือ แนวทางที่จะช่วยให้พันธกิจที่กิจการได้กำหนดไว้ให้ไปสู่ ความสำเร็จ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงลักษณะการดำเนินงานของธุรกิจจักสาน ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านการจัดการองค์กร การผลิต การตลาด และการเงิน โดยอาศัยกรณีของ นายนิวัตร เป็นกรณีศึกษา
- 2) ทำให้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการดำเนินงานของธุรกิจจักสาน ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) เพื่อให้ทราบแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาและส่งเสริมธุรกิจจักสาน ตำบล หนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ให้มีความยั่งยืน

1.8 สถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยและรวบรวมข้อมูล

หมู่ที่ 7 ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่